
Poradenství pro osoby se zrakovým postižením

Mgr. Dita Finková, Ph.D.

Cíle

Cílem kapitoly je získat základní přehled o oblasti poradenství pro osoby se zrakovým postižením na úrovni jednotlivých resortů, a tudíž z různých hledisek zaměření.

Po prostudování této kapitoly byste měli být schopni:

- vymezit termíny „osoba se zrakovým postižením“ a „komplexní služby“;
- vyjmenovat různé resorty, v nichž může osoba se zrakovým postižením žádat o poradenskou službu;
- vyjmenovat zařízení, která se zabývají poradenstvím pro osoby se zrakovým postižením spadající pod resort zdravotnictví, resort školství a resort práce a sociálních věcí;
- specifikovat poradenské služby jednotlivých zařízení.

Průvodce studiem

Téma poradenství pro osoby se zrakovým postižením je velmi široké a je možno je implementovat do skupiny komplexních služeb. Na tomto poli se potom můžeme zaměřit na poradenskou činnost v oblasti medicíny (ministerstvo zdravotnictví), školství (ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy) a sociálních služeb (ministerstvo práce a sociálních věcí). Osoba se zrakovým postižením zpravidla využívá k získání konkrétních informací a podpory všech těchto resortů, přičemž návaznost jednotlivých oblastí je zřejmá. Poradenství

V tomto textu budeme vycházet z vymezení, kdo je osoba se zrakovým postižením, a navážeme na fakt využívání poradenských služeb souvisejících s danou diagnózou. **Zrakově postižená osoba** je osoba, která prošla optimální léčbou (např. chirurgickou, optickou), a i přesto má problémy v běžném životě. Osoba se zrakovým postižením

Důležité je i vymezení termínu **komplexní služby**. Komplexní služby jsou založeny na celoživotní podpoře osob se zrakovým postižením od zjištění postižení a provázejí tyto osoby otevřeným systémem nabídky služeb po zbytek života. Komplexní služby

Resort zdravotnický

Resort zdravotnictví poskytuje služby ve všech etapách lidského života. Lékaři jsou většinou první osoby, se kterými se setkáme při řešení zdravotního problému, sdělují nám diagnózu. Centrum zrakových vad

Jako poradenské centrum můžeme v této oblasti uvést **Centrum zrakových vad** (Praha-Motol), kde se nachází i genetická poradna, která nabízí například následující služby:

- poradenství partnerům, kteří mají zrakovou vadu a plánují založit rodinu;
- poradenství pro rodiče, kterým se narodilo dítě se zrakovým postižením, ale uvažují ještě o počtu dalšího dítěte;
- poradenství pro rodiče, kterým se narodilo dítě se zrakovým postižením; možnost dalších vyšetření, poradenství v oblasti možného vývoje postižení a sledování postiženého jedince po celý život.

Dalším důležitým bodem je **poradenství v období těhotenství**. Je možné říci, že prenatální péče (služby) o matku a dítě je v České republice na velmi vysoké úrovni. V této oblasti můžeme odkázat na následující skutečnosti:

- pravidelné prohlídky,
- vitamínové a nutriční poradenství,
- ultrazvuková vyšetření,
- vyšetření krve.

S výše uvedeným souvisí i tzv. **poporodní poradenství**, které zahrnuje i poradenství pro rodiče předčasně narozených dětí.

Dále samozřejmě následuje **spolupráce s oftalmologem**, který kromě oftalmologického vyšetření a přešetření poskytuje v jistém slova smyslu také poradenskou činnost v různých oblastech:

- poradenství v oblasti předepisování pomůcek (nejen brýlí, ale například i různých druhů lup);
- poradenství v oblasti výběru povolání s ohledem na vadu;
- poradenství v oblasti zrakové hygieny.

Resort školský

Poradenství ve školském resortu je určeno pro osoby se zrakovým postižením ve věku od 3 do 18 let. Pomocí různých nařízení, metodických pokynů, vyhlášek a zákonů se MŠMT snaží o zajištění rovného přístupu ke vzdělávání, a to s ohledem na schopnosti, dovednosti a možnosti zrakově postiženého dítěte i jeho rodičů.

Speciálně-
pedagogická
centra

Mezi nejdůležitější školská poradenská zařízení pro zrakově postižené žáky patří **speciálněpedagogická centra** (dále jen SPC), která mají pomoci v oblasti vzdělávání žáků se zrakovým postižením. Tato školská poradenská zařízení jsou zřizována při mateřských a základních školách pro zrakově postižené. Jejich činnost je ukotvena ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. V § 6 citovaného zákona můžeme nalézt přesné vymezení těchto služeb:

„Centrum poskytuje poradenské služby žákům se zdravotním postižením a žákům se zdravotním znevýhodněním integrovaným ve školách a školských zařízeních, žákům se zdravotním postižením a žákům se zdravotním znevýhodněním ve školách, třídách, odděleních nebo ve studijních skupinách s upravenými vzdělávacími programy, žákům se zdravotním postižením v základních školách speciálních a dětem s hlubokým mentálním postižením.“

SPC zajišťuje v obecné rovině tyto služby:

- komplexní poradenskou péči před zahájením vzdělávání a v průběhu vzdělávání zrakově postiženého dítěte;
- poradenské služby poskytuje formou individuálních návštěv a konzultací u klientů nebo ambulantně;
- vyhledává vhodné školy, popřípadě jiná zařízení pro integrované vzdělávání;
- provádí speciálněpedagogickou a psychologickou diagnostiku;
- nabízí zrakovou terapii dětem, kterým je doporučena očním lékařem;
- zpracovává odborné podklady pro integraci zrakově postižených dětí, žáků a studentů;
- provádí odborné instruktáže pedagogů, kteří se připravují na integraci zrakově postiženého žáka, dále odborné instruktáže asistentů pedagoga či rodičů během integrace;
- doporučuje a zapůjčuje rehabilitační a kompenzační pomůcky, učebnice, odbornou literaturu podle potřeb zrakově postižených, zprostředkovává získání pomůcek;
- zajišťuje základní sociálně-právní poradenství;
- pořádá odborné semináře pro rodiče, odbornou veřejnost a studenty;
- zajišťuje poradenskou činnost k volbě povolání.

Vysokoškolská centra

Pokud hovoříme o vysokoškolském vzdělávání studentů se zrakovým postižením, a tudíž o integraci, existují v současné době téměř na každé univerzitě v České republice tzv. „podpůrná centra“, která nabízejí právě informace, poradenskou činnost a eventuální pomoc studentům s handicapem. Některá centra jsou zaměřena jen na studenty handicapované, jiná se zaměřují obecně na problematiku studentů, přičemž součástí jejich činnosti je i poradenství pro handicapované. Na následujících řádcích uvádíme přehled takových center na jednotlivých univerzitách.

Centra na podporu vysokoškolského studia

- Slunečnice – Centrum pro znevýhodněné studenty (VŠ Báňská – Technická Univerzita, Ostrava);
- Pyramida – centrum podpory studentům se speciálními potřebami (Ostravská Univerzita v Ostravě);
- Akademická poradna (Slezská Univerzita v Opavě);
- Centrum pomoci handicapovaným (Univerzita Palackého v Olomouci);
- Akademická poradna UTB (Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně);
- Teiresiás – Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky (Masarykova Univerzita Brno);
- Augustin – středisko podpory pro studenty se specifickými potřebami (Hradec Králové);
- Akademická poradna pro zpřístupňování studia pro zdravotně postižené studenty (Technická univerzita v Liberci);
- Tereza – Centrum podpory samostatného studia zrakově postižených (Katedra matematiky FJFI ČVUT Praha);
- Handicap poradna (ČVUT Praha);
- Středisko handicapovaných studentů (Vysoká škola ekonomická, Praha);
- Laboratoř Carolina – Centrum podpory studia zrakově postižených (MFF, Karlova Univerzita, Praha);
- Institut rehabilitace zrakově postižených (Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií);
- Informační a poradenské centrum (Západočeská univerzita v Plzni).

Tato centra se zaměřují na poskytování informací a poradenství v oblasti vysokoškolského studia. Je možné kontaktovat je již v období, kdy žák ještě studuje na střední škole, ale uvažuje o studiu na vysoké škole. Většina center bude v nejbližší době reformována vzhledem k současným změnám souvisejícím s financováním těchto center, potažmo s podporou studentů s handicapem.

Resort práce a sociálních věcí

Pro danou oblast jsou zřejmě nejdůležitější následující dokumenty:

- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách;
- zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti;
- vyhláška č. 182/1991 Sb., o sociálním zabezpečení.

Střediska rané péče

Na základě schválení zákona č. 108/2006 Sb. vstoupila **Střediska rané péče** (dále jen SRP) do sociálních služeb.

Střediska rané péče

Poradenská služba je určena dětem ve věku 0–7 let, a to za následujících podmínek:

- děti jsou v péči SRP ve věku 0–4 roky (pokud má dítě pouze zrakovou vadu);
- děti jsou v péči SRP ve věku 0–6 (7) let, pokud mají kombinovanou vadu, z nichž jedna je zraková.

SRP jsou zřízena Společností pro ranou péči (se sídlem v Praze), která vznikla v roce 1997. V současné době spravuje 4 střediska: České Budějovice, Ostrava, Olomouc a Brno. Cílem je eliminovat nebo zmírnit důsledky postižení a podpořit rodinu i dítě v sociální interakci. Vše je založeno na dob-

rovolnosti, poradenství – služby nejsou pro rodinu povinné, rodina je může odmítnout. V týmu najdeme poradenského pracovníka (většinou speciálního pedagoga), dále sociálního pracovníka a často externě spolupracující odborníky, jako jsou například fyzioterapeut, psycholog, neonatolog, pediatr, neurolog, kteří se na poradenství v oblasti rozvoje dítěte podílejí také.

Nabídka služeb SRP:

- Návštěvy pracovníka v rodině – nejčastější a základní forma. V rámci poradenské činnosti jsou zde konzultovány potřeby rodiny i samotného dítěte. Frekvence návštěv je jedenkrát za 1–3 měsíce, může být ovšem nastavena i jinak, a to dle potřeb dítěte a rodiny.
- Týdenní rehabilitační pobyty. Pracuje se s rodinou, s dítětem, také s rodinami hromadně, jsou pořádány přednášky.
- Ambulantní péče: především pro nutnost posouzení stavu schopností a dovedností dítěte. Provedení funkčního vyšetření zraku, zraková stimulace (temná komora), další terapie a poradenství v této oblasti.
- Odborné semináře: pro laiky, rodiny postižených dětí (nejčastěji), studenty či odborníky z jiných profesí. Semináře jsou většinou na přání, tzn. např. k nějakému novému zákonu, vyhlášce (např. integrace). Rodiny i ostatní zájemci zde mohou získat informace, jak si po změně legislativy požádat o příspěvky, apod.
- Poradenství v oblasti pomůcek s možností jejich zapůjčení.
- Možnost konzultace s odborníky.
- Konzultace a pomoc při výběru předškolního zařízení.
- Instruktaže pracovníků vzdělávacích a rehabilitačních zařízení, kam docházejí děti v péči SRP.
- Základní sociálně-právní poradenství.

SONS

SONS Další organizací zajišťující nejen poradenskou činnost je **Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých** (dále jen SONS). Je to občanské sdružení s celostátní působností, které vzniklo 16. 6. 1996 sloučením obou do té doby celostátně působících občanských sdružení občanů s těžkým zrakovým postižením – České unie nevidomých a slabozrakých a Společnosti nevidomých a slabozrakých v ČR. Poradenské služby jsou určeny osobám se zrakovým postižením od 15 let.

Posláním organizace je sdružovat a hájit zájmy nevidomých a jinak těžce zrakově postižených občanů a poskytovat konkrétní služby vedoucí k integraci takto postižených občanů do společnosti.

Prioritami je:

- vyhledávání a kontaktování těžce ZP občanů, včetně osob po ztrátě zraku;
- poradenství a podpora zaměstnanosti nevidomých a slabozrakých občanů;
- socioterapeutická činnost realizovaná ve svépomocných skupinách a aktivizačních klubech;
- odstraňování architektonických bariér a informačních bariér pro těžce zrakově postižené občany;
- ověřování nových forem pomoci těžce ZP občanům, včetně popularizace a osvětlování problematiky zrakového postižení.

Ve spolupráci s dalšími poskytovateli služeb, z nichž mnohé zřídila jako obecně prospěšné společnosti, usiluje SONS o to, aby síť služeb, jejich návaznost, kvalita a dostupnost byly co nejlepší.

Nabídka služeb:

- sociální práce mezi těžce ZP občany, včetně jejich vyhledávání a prvního kontaktu;
- základní poradenství o možnostech kompenzace handicapu i poskytovatelích služeb takto postiženým lidem;
- speciální sociálně-právní a pracovněprávní poradenství;
- technické poradenství při výběru pomůcek pro zpracování informací, včetně nácviku obsluhy takových zařízení;

- vydávání informačních časopisů v Braillově písmu, ve zvukové podobě, zvětšeném černotisku či v podobě digitálního textu;
- provozování informačního systému a digitální knihovny přístupné na internetu;
- rozvoj a docvičování získaných dovedností v programech rehabilitace (vaření, domácnost, čtení atd.);
- výcvik vodících psů a další služby jejich držitelům;
- osobní asistence (průvodcovské a předčitatelské služby);
- odstraňování architektonických bariér.

Odborná střediska SONS:

- *Středisko integračních aktivit* se zabývá sociální prací mezi postiženými, základním sociálním a pracovním poradenstvím, socioterapeutickými skupinami, podporou pracovního uplatnění atd.
- *Metodické centrum sociálně-právního poradenství* se věnuje například ochraně práv zrakově postižených osob, vydávání popularizačních a studijních materiálů, řízení sociálně-právních poradců střediska integračních aktivit.
- *Tyflokabinet* provádí poradenskou činnost v oblasti volby kompenzačních a rehabilitačních pomůcek, pomáhá při nácviku jejich obsluhy, pomůcky rovněž zapůjčuje.
- *Metodické centrum informatiky* se zabývá poradenstvím v oblasti informatiky a komunikační techniky, věnuje se projektu Blind Friendly Web.
- *Digitalizace a technická podpora* spravuje knihovnu digitálních dokumentů a internetový server www.brailnet.cz, věnuje se také digitalizaci a úpravě textů a projektu řídicí centrum lokalizace a navigace nevidomých.
- *Tyflopomůcky* se zabývají prodejem a distribucí pomůcek pro osoby se zrakovým postižením.
- *Vydavatelské a informační služby*, jedná se o redakci časopisu ZORA pro osoby se zrakovým postižením.

Pobytové, rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina, o. p. s.

Toto středisko je jediné svého druhu v ČR. Umožňuje nevidomým a těžce zrakově postiženým osobám absolvovat intenzivní kurzy pracovní rehabilitace, na které navazuje rekvalifikace s následným pracovním uplatněním.

Zřizovatelem je Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých (viz výše), za přispění Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, Magistrátu hl. města Prahy a holandské nadace CarTyfloservis, **o. p. s.**

V tomto případě se jedná o terénní i ambulantní sociální rehabilitaci nevidomých a slabozrakých Tyfloservis na celém území České republiky prostřednictvím krajských středisek. Služby Tyfloservisu jsou dostupné všem lidem, kteří mají výrazné potíže se zrakem nebo jsou zcela nevidomí. Z hlediska věkového spektra jsou služby Tyfloservisu rovněž určeny osobám se zrakovým postižením od 15 let věku.

Formy práce s klienty:

- důraz je kladen na terénní, individuální práci s klientem (v domácnosti, na pracovišti, na trasách);
- ambulantní služby, včetně poradenských (v prostorách Tyfloservisu);
- skupinové kurzy (záleží na možnostech skupiny).

Nabídka služeb:

- prostorová orientace a samostatný pohyb (návuk chůze s bílou holí, chůze bez pomůcek, s průvodcem, poradenství v oblasti výběru vhodných tras);
- poradenství v oblasti sebeobsluhy (návuk vaření, péče o oblečení, péče o děti, o domácnost jako celek);

- nácvik čtení a psaní Braillova písma (na Pichtově stroji, na tabulce, nácvik čtení běžných i upravených textů);
- nácvik vlastnoručního podpisu;
- nácvik psaní na psacím stroji a na klávesnici počítače;
- tyflografika (nácvik samostatného zhotovování reliéfních vyobrazení a rozvoj schopnosti tato vyobrazení vnímat);
- reedukace zraku, zraková terapie, poradenství v oblasti zrakové hygieny (využívání zraku v maximální možné míře);
- nácvik a poradenství v oblasti sociálních dovedností (chování v různých společenských situacích a způsob kontaktu s lidmi v dopravě, obchodech apod.);
- poradenství a pomoc při výběru vhodných optických, rehabilitačních a kompenzačních pomůcek, pomoc s jejich objednáním, proškolení klienta v jejich používání;
- poradenství v oblasti úpravy prostředí a odstraňování architektonických bariér z hlediska potřeb nevidomých a slabozrakých;
- poradenství v oblasti speciálních komunikačních technik (včetně nácviku) při potížích se zrakem a současně se sluchem (např. Lormova abeceda, prstová abeceda, znakování ruku v ruce);
- nasměrování na další poskytovatele služeb.

Tyflocentrum, o. p. s.

Tyflocentrum Poradenská péče je určena pro dospělé osoby se zrakovým postižením, obvykle od 15 let věku.

Nabídka služeb:

- sociální poradenství zaměřené na pomoc při vyřizování důchodů, sociálních dávek, mimořádných výhod;
- odborně-technické poradenství při výběru nejvhodnější pomůcky na bázi výpočetní techniky, v oblasti využívání dalších kompenzačních pomůcek a technických zařízení při orientaci a samostatném pohybu;
- poradenství při získávání a zpracování informací;
- poskytování asistenčních služeb nevidomým (průvodcovská a předčitatelská služba, pomoc s vyřizováním korespondence, vyplnění formulářů, pomoc při nákupu a výběru zboží);
- digitalizace textů pro nevidomé a slabozraké (úprava a tisk do Braillova písma, do zvětšeného černotisku, na média);
- individuální výcvik speciálních dovedností potřebných k obsluze PC se speciální výbavou pro zrakově postižené (hlasový výstup počítače, práce s braillovým řádkem, se softwarem zvětšujícím obrazovku pro slabozraké atd.);
- výuka práce s internetem;
- podpora a poradenství v oblasti pracovního uplatnění (pracovníprávní poradenství, pomoc při hledání volného pracovního místa, poradenství při úpravě pracoviště).

Shrnutí

V této kapitole jsme se věnovali problematice poradenství pro osoby se zrakovým postižením z různých hledisek. Nahlédli jsme do jednotlivých resortů, a to ministerstva zdravotnictví, ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a ministerstva práce a sociálních věcí. Poradenství v jednotlivých resortech má specifický význam, ale všechny organizace, které se poradenskou činností zabývají, mají jednotný cíl, a to umožnit těmto osobám žít kvalitní život bez zbytečných omezení, s co největší podporou, včetně integrace do společnosti.

Kontrolní otázky a úkoly

1. Charakterizujte poradenskou činnost, která je poskytována osobám se zrakovým postižením v oblasti medicínské.
2. Charakterizujte poradenskou činnost, která je poskytována osobám se zrakovým postižením v oblasti školství. Pokuste se nalézt v zákonných vymezeních další školská poradenská zařízení.

3. Vyjmenujte, kdo poskytuje poradenskou podporu osobám se zrakovým postižením v rámci resortu ministerstva práce a sociálních věcí.
4. Pokuste se nalézt rozdíly mezi poskytováním poradenských služeb Tyfloservisu a Tyflocentra.
5. Popište poradenskou činnost Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých.

Pojmy k zapamatování

Centrum zrakových vad
speciálněpedagogické centrum pro zrakově postižené
vysokoškolské poradny
Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých
Tyflocentrum
Tyfloservis
Pobytové, rehabilitační a rekvalifikační středisko Dědina

Literatura

Seznam použité literatury:

1. FINKOVÁ, D.; LUDÍKOVÁ, L.; RŮŽIČKOVÁ, V. 2007. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: UP. ISBN 978-80-244-1857-5.
2. FLENEROVÁ, H. 1985. *Kapitoly z tyflogedie*. Praha: SPN.
3. HYCL, J.; VALEŠOVÁ, L. 2003. *Atlas oftalmologie*. Praha: Triton. ISBN 80-7254-382-2.
4. ROZSÍVAL, P. 2006. *Oční lékařství*. Praha: Galén a Karolinum. ISBN 80-7262-404-0.
5. Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Internetové zdroje:

1. www.ajakcr.cz
2. carolina.mff.cuni.cz
3. www.cck.cz
4. www.cips.cvut.cz/poradna-handicap
5. www.cips.cvut.cz/
6. www.dedina.cz
7. www.e-senior.cz
8. handicap.vsb.cz/wiki/index.php/P%C5%99edstaven%C3%AD_Centra_Slune%C4%8Dnice
9. www.helpnet.cz
10. www.ktn.cz/index
11. www.mpsv.cz
12. www.nadacnifondklausovych.cz
13. pdf.uhk.cz/augustin/index.html
14. www.pozitivni-noviny.cz
15. pyramida.osu.cz/index.php?id=54
16. www.sons.cz
17. web.utb.cz/?id=0214&lang=cs&type=0
18. www.rozhlas.cz
19. shs.vse.cz/shs
20. www.vslib.cz/uchazeci/dokument-3011.html
21. www.slu.cz/struktura/poradenska-centra/akademicka-poradna
22. www.teiresias.muni.cz/?chapter=2-2
23. www.tereza.fji.cvut.cz/o-nasem-centru
24. www.tyflocentrum-ol.cz/app
25. www.tyfloservis.cz
26. www.uss.upol.cz/centrum-pomoci-handicapovanym
27. www.zcu.cz/pracoviste/ipc